

ایثار و جهاد زمینه ساز ظهور، در فرهنگ انتظار و مکتب شهید سلیمانی

مرتضی حسن پور^۱

چکیده

در زمینه سازی ظهور، «ایثار» و «جهاد» نقش اساسی دارند. این دو عنصر در فرهنگ انتظار و روایات مهدویت مورد تأکید قرار گرفته‌اند. ایثار و جهاد در مکتب شهید سلیمانی نیز برگرفته از فرهنگ ناب شیعی است؛ که در پرتو حکومت ولایت فقیه، نایب عام امام عصر علیه السلام و اعتقاد به آن، در این زمینه اقداماتی بسیار مهم را انجام داد. با کنکاش در روایات مهدوی، ایثار و جهاد زمینه ساز ظهور، شاخص‌هایی دارند. ایثار مال، از خودگذشتگی و بذل جان، مقدم داشتن خواسته‌های ولی، مطیع محض ولایت بودن، مقاومت و هجرت؛ از جمله شاخصه‌های فرهنگ انتظار است که در مکتب شهید سلیمانی نیز دیده می‌شود. نوشتار حاضر با روش توصیفی-تحلیلی، در صدد بررسی شاخصه‌های ایثار و جهاد زمینه ساز ظهور در فرهنگ انتظار و مکتب شهید سلیمانی است.

واژگان کلیدی: انتظار، زمینه سازی، مکتب شهید سلیمانی، جهاد، ایثار، ظهور.

مقدمه

به تصور برخی افراد، «ظهور» طبق اراده الهی، خود به خود و بدون زمینه‌سازی و آمادگی به سرانجام می‌رسد؛ در حالی که تحقق این وعده الهی، آمادگی آحاد جامعه را می‌طلبد و مستلزم بسترسازی و زمینه‌سازی است. روایاتی چند^۱ نیز بر این امر دلالت دارند.^۲ آمادگی و حضور مردم در صحنه، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عاملی است که رخداد ظهور را ضرورت می‌بخشد؛ زیرا اولاً، رخداد ظهور حجت‌های الهی، در تاریخ به وقوع می‌پیوندد و تاریخ خاستگاه آن است؛ ثانیاً، هدف رخداد ظهور حجت‌های الهی کمال‌رسانی بشر و ساماندهی جوامع بشری است. بر این اساس، برای تحقق ظهور حجت‌های الهی، باید موطن و بستر ظهور که همان تاریخ و جوامع بشری است؛ از پیش به آمادگی جامع و کامل رسیده باشد و مردم برای یاری حجت الهی به صورت فراگیر، در صحنه حضور داشته باشند.^۳ مقام معظم رهبری نیز آماده‌سازی هر فرد از سوی خودش و زمینه‌سازی را از لوازم انتظار می‌داند و می‌فرماید: «انتظار لازمه‌اش آماده‌سازی خود هست. بدانیم که یک حادثه بزرگ واقع خواهد شد و همیشه منتظر باشید».^۴

برای مقدمه‌سازی و در واقع زمینه‌سازی ظهور، دو عنصر نقش اساسی دارند: «ایثار» و «جهاد». این دو عنصر، همیشه و در همه دوران کارساز بوده است؛ لکن اهمیتش در بحث زمینه‌سازی ظهور دو چندان می‌شود؛ به دلیل این که دشمن، در نبرد نهایی حق و باطل، تمام امکانات خود را بسیج می‌کند تا ظهور رخ ندهد و یا آن را منحرف کند، و مبارزه با آن، قطعاً بدون ایثار و جهاد و شهادت طلبی میسر نمی‌شود. برخی روایات نیز بر این نکته دلالت دارند.^۵

۱. اربلی، کشف الغمه، ج ۲، ص ۴۷۷ و گنجی، محمد بن یوسف، البیان فی اخبار صاحب الزمان علیه السلام، ص ۴۹۰.

۲. ر.ک: سلیمان، مردم و زمینه‌سازی ظهور، ص ۲۲۰ و آیتی، مشرق موعود، شماره ۱۹، ص ۲۱.

۳. همان، ص ۲۱۰.

۴. خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، روشنای آینده، ص ۲۵۰.

۵. «عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَادٍ قَالَ: ذَكَرَ الْقَائِمُ عِنْدَ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام فَقَالَ أَنْتُمْ الْيَوْمَ أَرْحَى بَالًا مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ قَالُوا وَكَيْفَ قَالَ لَوْ قَدْ خَرَجَ قَائِمًا لَمْ يَكُنْ إِلَّا الْعَلَقُ وَالْعَرَقُ وَالتَّوْمُ عَلَى السُّرُوجِ وَمَا لِبَاشِ الْقَائِمِ عليه السلام إِلَّا الْعَلِيظُ وَمَا طَعَامُهُ إِلَّا الْحَشِيبُ» (نعمانی، الغيبة، ص ۲۸۵).

با توجه به این نکته، و نیز توجه به بیانات امامین انقلاب، انقلاب اسلامی ایران گامی بسیار بلند در زمینه‌سازی ظهور می‌باشد و در این میان، رزمندگان اسلام، به ویژه جبهه مقاومت نقشی اساسی در این زمینه ایفا کرده است. در این تحقیق با توجه به فرهنگ انتظار، مؤلفه‌های ایثار و جهادِ زمینه ساز را در مکتب شهید سلیمانی مورد بررسی قرار می‌دهیم و قبل از آن شناسایی مفهوم چند واژه، تحت عنوان مفهوم شناسی:

۱. زمینه‌سازی

انقلاب جهانی امام مهدی علیه السلام، همانند پدیده‌ها و قیام‌های دیگر به مقدمات و بستریابی نیاز دارد. از اجرای همه کارهایی که برای بسترسازی این انقلاب بزرگ صورت می‌گیرد، می‌توان به عنوان «زمینه‌سازی» یاد کرد. حرکت‌های اصلاح‌گرانه و تحول‌آفرین، زمانی به نتیجه می‌رسند که برای آن‌ها زمینه‌سازی‌های بایسته فراهم شده باشد و گروهی باورمند، پاک‌باخته و فداکار، آن را یاری کنند و به پیش ببرند.^۱ بنابراین، مقصود از «زمینه‌سازی»، تلاش برای ایجاد مقدمات و تلاش برای مهیا کردن مقدماتی است که ظهور را نزدیک‌تر می‌کند و صرف آمادگی، بدون اجرای رفتار و تلاش در مسیر مقدمه‌چینی ظهور، زمینه‌سازی ظهور شمرده نمی‌شود.^۲ با توجه به تعریف مذکور، مراد از زمینه‌سازی ظهور در این نوشتار، هر گونه فعالیت در مسیر تهیه کردن مقدمات و آمادگی برای ظهور امام دوازدهم علیه السلام است.

۲. ایثارِ زمینه‌ساز

«ایثار» به معنای برگزیدن و مقدم داشتن چیزی است.^۳ این مقدم داشتن یک چیز بر چیز دیگر، یا مقدم داشتن کسی بر خود؛ می‌تواند جهت مثبت داشته باشد، مانند آیه «وَيُؤْتِرُونَ عَلٰی أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ»^۴ و هم جهت منفی دارد؛ مانند کسانی که دنیا را بر آخرت خود بر

۱. سلیمیان، مردم و زمینه‌سازی ظهور، ص ۲۴.

۲. آیتی، زمینه‌سازی ظهور؛ چیستی و چرایی، ص ۲۰.

۳. طریحی، مجمع‌البحرین، ص ۱۹۸ و ابن‌اثیر، النهایه فی غریب الحدیث والاثار، ج ۲، ص ۲۲.

۴. «و آن‌ها را بر خود مقدم می‌دارند هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند» (حشر: ۹).

می‌گزینند: «بَلْ تُؤْتِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا»^۱. در نوشتار حاضر، ایثار، به همان معنایی است که در علم اخلاق مطرح است؛ یعنی مقدم داشتن دیگران بر خود؛ در عین این که خود به آن شیء نیاز دارد، و این برگزیدن، انتخابی آگاهانه و از روی اختیار و با قصد قربت انجام می‌شود. ایثار زمینه‌ساز، به معنای مقدم دانستن دیگران بر خود در امور مالی و نیز از خودگذشتگی و فداکاری‌های (بذل جان) است که در مسیر زمینه‌سازی ظهور انجام می‌گیرد تا جهان را برای پذیرش حکومت عدل جهانی امام مهدی علیه السلام مهیا کند.

۳. جهادِ زمینه‌ساز

«جهاد» از ریشه «جهد» است و «جهد» به معنای مشقت و زحمت و همچنین به معنای توان و طاقت است.^۲ در اصطلاح، جهاد، مبارزه با دشمن در راه خدا، با هدف گسترش اسلام یا دفاع از آن است.^۳ در مقاله حاضر، مراد از جهادِ زمینه‌ساز، جهادی است که با انگیزه آمادگی برای ظهور با دشمنان صورت می‌گیرد.

۴. مکتب شهید سلیمانی

«مکتب» در لغت، به معنای مکانی است برای آموزش دیدن و علم‌آموزی.^۴ در اصطلاح، مکتب، طرحی جامع و منسجم است که در ضمن جهان بینی و دستورالعمل‌هایی که ارائه می‌کند، بشر را به طرف کمال و هدفش راهنمایی می‌کند.^۵

مکتب شهید سلیمانی، از مکتب حضرت امام راحل و مقام معظم رهبری جدا نیست و مکتب آن دو رهبر حکیم و بزرگ انقلاب اسلامی نیز غیر از مکتب تشیع و انتظار نیست. شاهد این

۱. اعلی: ۱۶.

۲. راغب أصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۲۰۸.

۳. نجفی، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ص ۳.

۴. طریحی، مجمع البحرین، ص ۱۵۶.

۵. کریم خانی، اسرار سلیمانی، ص ۹.

مطلب فرموده مقام معظم رهبری است: «سردار سلیمانی نمونه برجسته‌ای از تربیت‌شدگان اسلام و مکتب امام خمینی بود. او همه عمر خود را به جهاد در راه خدا گذراند.»^۱ همچنین منظور از مکتب شهید سلیمانی آن نیست که ایشان به عنوان یک عالم و فقیه دستورهایش لازم‌الاجرا باشد؛ چرا که استنباط احکام اسلامی از شئون فقیه و علمای دینی است، بلکه مراد این است که شهید سلیمانی آنچه را از مکتب تشیع و انتظار و از شاگردی دو امام انقلاب اسلامی ایران آموخته بود، از دل و جان عامل بود و با اخلاص تمام، و با بصیرت و آگاهی و اطاعت محض از امامین انقلاب در تحقق ایده‌ها و فرمان‌های آنان تلاش می‌ورزید و با این روحیه خدمت بسیار بزرگی برای جمهوری اسلامی و زمینه‌سازی ظهور انجام داد.

الف) ایثار زمینه‌ساز در فرهنگ انتظار و مکتب شهید سلیمانی

از نظر عقل و نقل و تجربه، بدون از خودگذشتگی و ایثار یارانی فداکار، هیچ انقلابی به سرانجام نمی‌رسد. مقام معظم رهبری در این مورد چنین می‌فرماید:

پیروزی انقلاب‌ها و قیام‌ها متکی به داشتن یاران فداکار است و با از خودگذشتگی شیعیان مخلص پیروزی‌های فراوانی به دست می‌آید، و در صورت عدم ایثار پیشرفتی حاصل نمی‌شود.^۲

در این جا به برخی از مهم‌ترین شاخصه‌های ایثار زمینه‌ساز ظهور، اشاره می‌شود:

۱. ایثار در مال

امام صادق (ع) فرمودند: «هرکس یک درهم در راه امام [زمان علیه السلام] خرج کند، فضیلت آن یک درهم از دو میلیون درهم در کار خیر دیگر بیش‌تر است.»^۳ هزینه مالی در مسیر مهدویت و زمینه‌سازی ظهور، زمانی اهمیت بیش‌تری پیدا می‌کند که ملاحظه می‌کنیم دشمن و مخالفان

۱. خامنه‌ای، بیانات: ۱۳/۰۱/۱۳۹۸.

۲. خامنه‌ای، همان، روشنائی آینده، ص ۳۴.

۳. کلینی، کافی، ص ۲۶۰.

دین برای ضربه‌زدن به دین اموال فراوانی صرف می‌کنند. در دورانی که مسابقه تجمل‌گرایی، مدگرایی و تشریفات است؛ هنر مؤمن و شیعه واقعی آن است که از هزینه‌های مورد نیاز خود بگذرد و اموال خود را در مسیر دین خرج کند.

آیت الله بهجت فرمودند:

رؤسا و مبلغان مذاهب باطله برای کسانی که داخل دین و مذهب باطل آنان می‌شوند، پول صرف می‌کنند؛ ولی ما می‌گوییم داخل شدن در دین حق، پول صرف کردن نمی‌خواهد؛ در حالی که صرف کردن پول برای این‌که افراد ضعیف النفس و الایمان و الاعتقاد از دین خارج نشوند و گرگ‌ها آن‌ها را پاره نکنند، اشکال ندارد.^۱

امام صادق علیه السلام فرمودند:

صله دادن از اموال خود به آل محمد را فرو مگذارید، هر که داراست به قدر دارایی‌اش [صله دهد] و هر که ندارد است به فراخور توانش [صله دهد]. هر که می‌خواهد خداوند مهم‌ترین حاجت‌هایی را که از خدا می‌خواهد برآورده کند، از مال خود، آن چه را بیش‌تر از همه مورد نیاز اوست به آل محمد و شیعیان آنان صله دهد.^۲

وقف مهدوی، عقیقه برای سلامتی امام عصر علیه السلام و تقسیم بین فقرا، خرید و توزیع کتاب‌های مهدوی در اماکن عمومی، صرف کردن پول در مؤسسات و مراکز علمی، آموزشی و فرهنگی که در ترویج امر امامت و مهدویت و فرهنگ اهل بیت علیهم السلام تأسیس شده‌اند؛ از مهم‌ترین موارد صله مورد نظر امام هستند.

یکی دیگر از موارد ایثار، کمک مالی به شیعیان نیازمند است. امت اسلامی به منزله یک خانواده است. همه مؤمنان از هر گروه و صنفی و در هر جای جهان که باشند، برادر و خواهر یکدیگر هستند و آن گونه که انسان در برابر برادر و خواهر نسبی‌اش مسئول است، در قبال مسلمانان دیگر نیز مسئولیت دارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید:

۱. محمودی، در مسیر ظهور توقف ممنوع، ص ۹۸ (به نقل از: در محضر بهجت، ج ۱، ص ۱۶۵).
 ۲. «لَا تَدْعُوا صِلَةَ آلِ مُحَمَّدٍ مِنْ أَمْوَالِكُمْ، مَنْ كَانَ غَنِيًّا فَعَلَى قَدْرِ غِنَاهُ، وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَعَلَى قَدْرِ فَقْرِهِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَقْضِيَ اللَّهُ لَهُ أَهَمَّ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ فَلْيَصِلْ آلَ مُحَمَّدٍ شِعْرَتَهُمْ بِأَحْوَجَ مَا يَكُونُ مِنْ مَالِهِ» (مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۲۱۵).

«هر کس شب را به روز برساند و به امور مسلمانان بی تفاوت باشد از آنان نیست و هرکس بشنود مردی فریاد می‌زند مسلمانان! به دادم برسید و جوابش را ندهد و به او کمک نکند، مسلمان نیست»^۱.

امام صادق علیه السلام نیز فرمودند: «به خدا و رسول و به ولایت ما اهل بیت ایمان نیاورده است کسی که مؤمنی نزد او آید برای حاجتی و در صورت او نخندد. پس اگر بر آوردن حاجت او ممکن است، انجام دهد؛ و الا در نظر بگیرد و عهده‌دار شود که حاجت او را روا کند و هر گاه چنین نکرد، هیچ دوستی بین ما و او وجود ندارد»^۲.

لذا لازم است منتظران و زمينه‌سازان ظهور برای ایثار مال در ترویج فرهنگ مهدویت و زمينه‌سازی ظهور از دیگران پیشی بگیرند.

ایثار در مکتب شهید سلیمانی، به گونه‌ای بود که آسودگی برای شهید معنا نداشت. هیچ کس از شهید سلیمانی توقع نداشت در حالی که به شدت درگیر بحران منطقه است، برای رفع گرفتاری مردم سیل زده به خوزستان و ایلام سفر کند؛ اما او نه تنها خود، بلکه مواکب اربعین که خود او تشکیل داده بود و حشد الشعبی را با وجود آن که به اندازه کافی نیروی ایرانی وجود داشت، وارد کار کرد.^۳ همچنین در سیل اهواز، به یکی از مسئولان شهر در مورد کسی که خانه‌اش را از دست داده بود، سفارش کرد و گفت: «ایشان خانه و کاشانه‌اش را در سیل از دست داده؛ اگر می‌توانید خانه‌ای با وسایل برایش فراهم کنید من تمام مبلغش را پرداخت می‌کنم»^۴.

۱. «مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ، وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي «يَا لِمُسْلِمِينَ» فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ» (کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۴).

۲. «مَا آمَنَ بِاللَّهِ وَلَا بِرَسُولِهِ وَلَا بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ أَتَاهُ الْمُؤْمِنُ فِي حَاجَةٍ لَمْ يَضْحَكْ فِي وَجْهِهِ فَإِنْ كَانَتْ عِنْدَهُ قَضَاهَا وَإِنْ لَمْ تَكُنْ عِنْدَهُ تَكَلَّفَهَا لَهُ حَتَّى يَفْضِيَهَا لَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَلَا وَلايَةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ» (دیلمی، حسن بن محمد، إرشاد القلوب إلى الصواب، ج ۱، ص ۷۷).

۳. کریم خانی، سردار سلیمانی، ص ۲۰۱.

۴. گروه نویسندگان، مالک زمان، ص ۹۸.

۲. بذل جان و گذشتن از زندگی در راه دین

فدا کردن جان و هستی خود برای دین، بهترین و بالاترین مصداق از خودگذشتگی است؛ چنان که آیه «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»؛ بعضی از مردم جان خود را به خاطر خشنودی خدا می‌فروشند؛ به همین مطلب نظر دارد و در مورد ایثار و از خودگذشتگی علی بن ابی طالب علیه السلام است.^۲ امیر المؤمنین علیه السلام نیز در این زمینه می‌فرماید:

جاهایی من در کنار پیغمبر ماندم و جانم را سپر بلای او کردم که قهرمانان و شیرمردان در آن جا پایشان می‌لرزید و به عقب نشینی مجبور می‌شدند.^۳

منتظران در این مرحله لازم است به مرحله‌ای از بلوغ فکری رسیده باشند که در راه ایجاد آمادگی برای ظهور از جان و هستی خود بگذرند.

در یکی از زیارت‌های سید الشهداء علیه السلام آمده است:

وَبَدَلٍ مُّهِجَتَهُ فِيكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ الْجُهَالَةِ وَ الْعَمَى وَ الشُّكِّ وَ الْاِزْتِيَابِ اِلَى
بَابِ الْهُدَى؛ و خون قلبش را در راه تو داد تا بندگانت را از گمراهی و نادانی و نابینایی و
شک و دودلی به دروازه هدایت، در آورد و نجات دهد.^۴

امام حسین علیه السلام می‌فرماید:

هر کس که در راه ما خون، نثار و بذل و لقای خدا را توطین نفس خویش می‌کند؛ پس
آماده کوچیدن با ما باشد؛ چه ما ان شاء الله بامداد فردا حرکت می‌کنیم.^۵

این‌گونه روایات نشان‌دهنده آن است که دین اسلام و تشیع با ایثار، فداکاری و از خودگذشتگی‌های
اهل بیت علیهم السلام و یاران خالص آن‌ها قرین بوده است.

۱. بقره: ۲۰۷.

۲. قمی، تفسیر القمی، ج ۱، ص ۷۱.

۳. شریف رضی، نهج البلاغه، ص ۳۱۱.

۴. ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۲۸۸.

۵. «مَنْ كَانَ بَادِلًا فِينَا مُهِجَتَهُ وَ مُوْطِنًا عَلَيَّ لِقَاءِ اللَّهِ نَفْسَهُ فَلْيُرْحَلْ مَعَنَا فَإِنِّي رَاحِلٌ مُصْبِحًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى» (ابن طاووس،
اللهورف علی قتلی الطفوف، ص ۶۱).

از سویی دیگر، نبود روحیه ایثار و از خودگذشتگی مردم، موجب خانه نشینی امامان علیهم السلام می شد. امام علی علیه السلام می فرماید:

«اگر چهل نفر یار قوی داشتم، قیام می کردم».^۱ آن حضرت نیز فرمود: «من از زمانی که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم از دنیا رفته است، همچنان مظلوم بوده‌ام. اگر قبل از امروز یارانی برای احیای کتاب و سنت می یافتم، می جنگیدم و نشستن برایم جایز نبود».^۲

بر اساس برخی از گزارش ها، بعد از شهادت امام حسین علیه السلام همه مرتد شدند و در امر امامت متحیر ماندند، مگر سه نفر: ابو خالد کابلی، یحیی بن ام طویل و جبیر بن مطعم. البته سپس کسانی به این سه نفر ملحق شدند.^۳ این روایت نشان دهنده آن است که یاران فداکاری وجود نداشتند که بتوان با آنها اهداف قیام و مبارزه با باطل را پیش برد. امام سجاد علیه السلام نیز در ضمن روایتی فرمودند: «در مکه و مدینه، بیست نفر دوستدار واقعی نداریم».^۴

همچنین هنگامی که امام سجاد علیه السلام نیز عازم حج بود، کسی به عنوان اعتراض به ایشان گفت: جهاد را که مشقت و سختی دارد، رها کرده‌ای و به حج می‌روی؟ آن حضرت با قرائت آیه ۱۱۲ سوره توبه^۵ که ویژگی مؤمنان خالص را بیان کرده است، فرمودند:

إِذَا رَأَيْنَا هَوْلًاۙ الدِّينَ هَذِهِ صِفَتُهُمْۙ فَالْجِهَادُ مَعَهُمْۙ أَفْضَلُ مِنَ الْحَجِّ؛ هر گاه ما افرادی را دیدیم که این صفات [= صفات مندرج در آیه مذکور] را داشته باشند، در این صورت، جهاد همراه آنها از حج افضل خواهد بود.^۶

۱. «لَوْ وَجَدْتُ أَرْبَعِينَ ذَوِي عَزْمٍ لَنَاهَضْتُ الْقَوْمَ»؛ (ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۲، ص ۲۲).

۲. «إِنِّي لَمْ أَزَلْ مَظْلُومًا مُنْذُ قَبِضِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم، فَلَوْ وَجَدْتُ قَبْلَ الْيَوْمِ أَعْوَانًا عَلَىٰ إِحْيَاءِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ كَمَا وَجَدْتُهُمْ الْيَوْمَ لَقَاتَلْتُ وَلَمْ يَسْغِنِي الْجُلُوسُ» (کتاب سلیم بن قیس، ج ۲، ص ۸۸۳).

۳. کشی، اختبار معرفة الرجال، ج ۱، ص ۳۳۸.

۴. مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۱۴۳.

۵. «التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّاجِدُونَ الرَّكَعُونَ السَّائِحُونَ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَ بَشِيرِ الْمُؤْمِنِينَ».

۶. قمی، تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰۶.

این روایت نشان می‌دهد که نبود یارانی جهادی و اهل ایثار، موجب عدم قیام آن حضرت می‌باشد.

سدیر، یکی از یاران امام صادق علیه السلام، علت عدم قیام را از آن حضرت سؤال می‌کند؛ آن حضرت در جواب با اشاره به گله گوسفندی می‌فرماید: سوگند به خدا اگر شیعیان من به اندازه تعداد این بزغاله‌ها بودند، خانه نشینی برایم روا نبود و قیام می‌کردم.^۱ سدیر می‌گوید: از مرکب پیاده شدم، کنار آن بزغاله‌ها رفتم و آن‌ها را شمردم، هفده رأس بودند.^۲

در مورد ظهور امام مهدی علیه السلام نیز وجود چنین یارانی فداکار و از خودگذشته امری ضروری است و چنان که شیخ مفید در زمینه علت عدم ظهور آن حضرت می‌فرماید: «چون آن حضرت یارانی ایثارگر ندارد تا او را یاری کنند؛ ظهور نکرده است.»^۳ لذا برای ظهور و قیام حضرت ولی عصر علیه السلام به وجود یارانی فداکار و از خود گشته نیاز است که اوصاف آنان در روایات ذکر شده است که در ادامه به ذکر چند نمونه بسنده می‌شود. گرچه این روایات در مورد اصحاب و یاران امام زمان علیه السلام هنگام ظهور است؛ ویژگی‌های مذکور در روایات می‌توانند الگویی برای منتظران و جامعه منتظر باشند تا آمادگی برای ظهور را فراهم کنند.

در در وصف یاران مهدی علیه السلام فرموده‌اند:

يَحْفُونَ بِه يَقُونَهُ بِأَنْفُسِهِمْ فِي الْحُرُوبِ؛ در میدان رزم، گرد وجود او [= حضرت مهدی علیه السلام] می‌چرخند و با جان، حفاظتش می‌کنند. اصحاب حضرت افرادی هستند که «فِيهِمْ رِجَالٌ لَا يَتَأَمُّونَ اللَّيْلَ لَهُمْ دَوِيٌّ فِي صَلَاتِهِمْ كَدَوِيٍّ النَّحْلِ يَبِيْتُونَ قِيَامًا عَلَى أَطْرَافِهِمْ وَ يُضْبِحُونَ

۱. «والله لو كان لي شيعة بعدد هذه الجداء ما وسعني القعود».

۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۲۴۳.

۳. «كان المعلوم أنه لا يقوم بالسيف إلا مع وجود الأئصار واجتماع الحفدة والأعوان ولم يكن أنصاره عند وجوده متهيئين إلى هذا الوقت موجودين ولا على نصرته مجتمعين ولا كان في الأرض من شيعته طرا من يصلح للجهاد وإن كانوا يصلحون لنقل الآثار وحفظ الأحكام والدعاء له» (مفید، ج ۴، ص ۱۳).

۴. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۸.

عَلَىٰ حُيُوبِهِمْ رُحْبَانٌ بِاللَّيْلِ لُيُوثٌ بِالنَّهَارِ؛ مردانی که شب را نمی‌خوابند و در حال نماز هستند؛ مثل زنبور عسل بیتوته و شب زنده‌داری می‌کنند در حال قیام و نماز، و صبح هنگام بر اسبان خود همانند شیرانی نیرومند هستند.» آن‌ها کسانی هستند که آرزوی شهادت در راه خدا را دارند: «يَدْعُونَ بِالشَّهَادَةِ وَ يَتَمَتَّوْنَ أَنْ يُقْتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ آنان افرادی شهادت طلبند، آرزو دارند که در راه خدا کشته شوند.

این شاخصه در مکتب شهید سلیمانی وجود دارد. به عنوان نمونه، عبارتی از سخنان شهید قاسم سلیمانی در زمان دفاع مقدس این گونه است:

برادرانی که این جا آمدند، این‌ها نیامدند که برگردند؛ حتی نیامدند که سالم برگردند بروند خانه‌هایشان و حتی این یک ننگ است برای ما که از این جا از توی این جنگ سالم برگردیم؛ همه آمده‌اند که جزء آن یاران ۷۲ تن حسین علیه السلام باشند. این افراد روزی که توی این جنگ آمدند، قسم خوردند که از همه چیزشان بگذرند از پدر، مادر زن و بچه، همه این‌ها دنیا برای خودشان دیگر مطرح نمی‌شود.^۳

۳. مقدم داشتن خواسته‌های ولی و رهبر

یکی دیگر از شاخصه‌های ایثارِ زمینه‌ساز، آن است که چنین ولایت‌مدارانی منتظران حقیقی هستند و در همه جا از خواسته‌های خود می‌گذرند، و خواسته‌های امام خویش را بر نیازهای خود مقدم می‌دارند.

امام صادق علیه السلام در پاسخ به این سؤال که چرا سلمان را زیاد یاد می‌کند، فرمودند:

به دلیل سه ویژگی: خواسته امیرالمؤمنین را بر خواسته خود مقدم می‌داشت؛ دوم این که محرومان و فقرا را دوست می‌داشت و بر ثروتمندان ترجیح می‌داد؛ و سوم علم و عالمان را گرامی می‌داشت. سلمان، عبد صالح خدا، حق‌گرا و مسلمان بود و از مشرکان نبود.^۴

۱. همان.

۲. همان.

۳. لطف الله زادگان، عبور از مرز، ج ۱، ص ۴۵۶ (دیجیتال نور).

۴. «أَتَدْرِي مَا كَثُرَتْ ذِكْرِي لَهُ قُلْتُ: لَا. قَالَ: لِثَلَاثِ خِلَالٍ: إِثَارَةُ هَوَىٰ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلَىٰ هَوَىٰ نَفْسِهِ، وَ الثَّانِيَةُ: حُبُّهُ لِلْفُقَرَاءِ وَ اخْتِيَارُهُ إِيَّاهُمْ عَلَىٰ أَهْلِ الثَّرْوَةِ وَ الْعَدَدِ، وَ الثَّلَاثَةُ: حُبُّهُ لِلْعِلْمِ وَ الْعُلَمَاءِ» (طوسی، الامالی، ص ۱۳۳).

رهبر انقلاب در مورد این ویژگی شهید سلیمانی می‌فرماید:

اهل حزب و جناح نبود؛ لکن به شدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابی‌گری، خط قرمز قطعی او بود... به شدت پایبند به انقلاب، به خط مبارک و نورانی امام راحل علیه‌السلام بود.^۱

شهید حاج قاسم سلیمانی نیز به این مسئله توجه داشته است. به عنوان نمونه، در جلسه‌ای که در مورد بررسی مشکلات عمومی جبهه و جنگ در زمان دفاع برگزار شده بود، برنامه‌ریزی سلیقه‌ای و عدم انسجام را عامل بسیاری از مشکلات ذکر می‌کند.^۲ برنامه‌ریزی سلیقه‌ای، یعنی برنامه‌ای که با اهداف حکومت و رهبر جامعه در مسیر جهاد همخوانی ندارد.

۴. ترویج روحیه ایثار و شهادت طلبی در جامعه

یکی دیگر از شاخصه‌های ایثار زمینه‌ساز، آن است که دارنده این شاخصه تلاش می‌کند جامعه را به ایثار تشویق و ترغیب بکند تا جامعه نیز با داشتن روحیه ایثار و از خودگذشتگی در مقابل دشمنان بایستد و زمینه ظهور را فراهم کند، و برای رسیدن به این امر، هم سخن گفتن نیاز است و هم عمل. برای ترویج روحیه ایثار در جامعه توجه به راهکارهای ذیل مهم است:

یکم. یکی از راه‌های ترویج روحیه ایثار، توجه به اصل قداست «عدالت محوری» و تنفر از ظلم است. عدالت خواهی و گرایش به عدالت به عنوان فضیلتی اخلاقی از خواست‌های فطری و طبیعی بشر است و در نهاد و فطرت همه انسان‌ها وجود دارد. در واقع، گرایش و میل به عادل بودن افراد و عادل بودن جامعه، از جمله آرمان‌های بشری است که در نهاد او نهفته است. هدف اجتماعی بعثت تمامی انبیای الهی اقامه قسط و عدل بوده است؛ چنان‌که خداوند می‌فرماید: «ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب و میزان نازل کردیم تا مردم به عدالت قیام کنند.»^۳ البته عدل کلی و فراگیر در عصر ظهور محقق خواهد شد. بر اساس

۱. خامنه‌ای، علی، بی تا، ج ۴۲، ص ۵۶.

۲. انصاری، مهدی، جنگ محدود ایران و آمریکا در خلیج فارس، ص ۲۵۶ (دیجیتالی نور).

۳. «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید: ۵۲).

روایات، عدالت‌گستری از اهداف مهم قیام مهدی موعود^ع است؛ اعتقاد به امامی که با ظهور خودش تعهد هیچ حاکم ستمگری را بر عهده نخواهد داشت و با مظاهر مختلف و چهره‌های گوناگون ظلم و ستم مبارزه می‌کند. چنین باوری موجب می‌شود تا در مردم عصر غیبت نیز انگیزه لازم برای مبارزه با ظلم و جور و تحقق جامعه‌ای عادل ایجاد شود.^۱

بر این اساس، در فرهنگ مهدویت، گسترش عدالت یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های حکومت امام عصر^ع است و لذا در برخی از ادعیه، لقب «والعدل المنتظر^۲» برای آن حضرت به کار رفته است. همچنین در روایاتی گسترش عدل در جامعه در زمان ظهور بیان شده است.^۳ لذا توجه به این مسئله برای ترویج روحیه شهادت طلبی بسیار کارساز می‌باشد.

دوم. «ارزش دانستن شهادت در جامعه»، یکی دیگر از راه‌های مؤثر بر ایجاد روحیه ایثار و جهاد در جامعه است؛ خصوصاً توجه دادن جامعه به آیاتی که شهید را پس از شهادت زنده می‌داند: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾؛ [ای پیامبر!] هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگانند! بلکه آنان زنده‌اند، و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند و نیز آیه شریفه: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أحيَاءٌ﴾؛ به کسانی که در راه خدا کشته می‌شوند، مرده نگوئید، این‌ها زنده‌اند.

سوم. یکی دیگر از راه‌های ترویج روحیه ایثار و شهادت، «رفع شبهات و کج فهمی‌های مرتبط با آن» است، مثل این که شهادت با خودکشی چه تفاوتی دارد و برخی شبهه‌ها و در واقع آسیب‌های دیگر.^۴ شهادت امتیاز ویژه‌ای است که شهید بر اساس اختیار آگاهانه خود و به قصد تقرب به

۱. ر.ک: ملکی راد، مهدویت و سبک زندگی، ص ۲۰۰ به بعد.

۲. طوسی، مصباح‌المتجهج، ج ۲، ص ۵۸۰ (دعای افتتاح).

۳. «مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا» (ابن ابی زینب، محمد بن ابراهیم، الغيبة، ص ۸۱).

۴. آل عمران: ۱۶۹.

۵. بقره: ۱۵۴.

۶. ر.ک: جانعلی زاده چوبدستی، چالش‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، نشریه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۱۴، بهار ۱۳۸۸.

خدا، جان خود را فدای آرمان‌های الهی می‌کند و این، به هیچ وجه؛ با کشته شدن برای خود یا کسب اعتبار اجتماعی همسان نیست.^۱

ب) جهادِ زمینه‌ساز در فرهنگ انتظار و مکتب شهید سلیمانی

روحیه جهاد و مبارزه با موانع انسانی، یکی از مواردی است که در ایجاد آمادگی برای ظهور نقش کلیدی دارد، و در ماهیت انتظار نیز حماسه و جهاد نهفته است.^۲ در مسیر فراهم کردن مقدمات ظهور، دشمن با تمام توان خود مبارزه می‌کند. لذا برای برقراری عدالت جهانی به دست امام عصر علیه السلام جهاد لازم است. مهم‌ترین مؤلفه‌های جهادِ زمینه‌ساز عبارتند از:

۱. مطیع محض امام و ولی زمان بودن

برای پیشرفت جامعه، علاوه بر داشتن نقشه راه، دو امر اساسی دیگر مهم است: یکی وجود رهبری لایق و دیگر مردمی مطیع و فرمان بردار. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ»؛ مردم به ضرورت باید حاکمی داشته باشند، نیکوکار باشد یا بدکار.^۳

با توجه به این نکته، امامان معصوم علیهم السلام برای عصر غیبت، نمایندگانی را برگزیدند تا شیعیان در هیچ برهه‌ای از زمان، خلاء رهبری را احساس نکنند و با پیروی از رهبران الهی به حیات طیبه دست یابند. در ضمن حدیثی از حضرت مهدی علیه السلام به این مهم اشاره شده است:

وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَأَقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ^۴ و اما در رویدادهای زمانه، به راویان حدیث ما رجوع کنید. آنان، حجت من بر شمایند و من، حجت خدا بر آنانم.

بر اساس روایتی، امام باقر علیه السلام به مردمی که دور کعبه طواف می‌کردند نگاهی کرد و فرمود:

۱. همان.

۲. ر. ک: ملایی، حسن، سبک زندگی منتظرانه، ص ۳۱.

۳. نهج البلاغه، خطبه ۴۰.

۴. صدوق، کمال الدین و تمام النعمة، ج ۲، ص ۴۸۴.

در زمان جاهلیت نیز مردم به همین وضع طواف می‌کردند. همانا مردم دستور دارند که طواف کنند و سپس نزد ما کوچ کنند و ولایت و دوستی خود را به ما اعلام کنند و یاری خود را در اختیار ما گذارند. سپس این آیه را خواند: «و دل‌های مردم را هواه‌خواه آنان بگردان!»^۱

از این‌گونه روایات روشن است که پذیرش و قبولی اعمال مردم در گرو پذیرش و نصرت اهل بیت علیهم‌السلام است. اگر کسی جایگاه امام، صفات امام و نیابت عامه را نشناسد، چه بسا به دلیل جو‌زدگی و هیجانات، احساسی شود و همراه مجاهدان به جهاد بپردازد؛ لکن با بروز کم‌ترین شبهه‌ای از سوی مخالفان رنگ ببازد؛ کما این‌که در صدر اسلام، خوارجی که در لشکر امام علی علیه‌السلام حضور داشتند و با دشمن زمان خود (لشکر معاویه) در حال جنگ بودند؛ در آن موقع حساس و سرنوشت‌ساز که در حال رسیدن به چند قدمی پیروزی بودند؛ لغزیدند.

گفتنی است که اطاعت از ولی امر در امور دیگر هم مصداق دارد؛ لکن در مسئله ایثار و جهاد بسیار مهم‌تر است؛ زیرا زمینه‌سازان در این جا به این نکته به صورت ویژه‌ای نگاه می‌کنند و لذا ایثار در این عرصه به صورت شاخصه‌ای مهم برایشان به حساب می‌آید.

بر اساس روایتی از زراره به نقل از امام باقر علیه‌السلام:

«اسلام بر پنج چیز بنا شده است: بر نماز و زکات و حج و روزه و ولایت.» زراره می‌گوید: گفتم: کدام از این‌ها برتر است؟ امام فرمود: «ولایت برتر است؛ زیرا ولایت کلید همه است، و والی، راهبر به آن‌هاست... اگر مردی همه شب عبادت کند و هر روز روزه بدارد و همه مالش را صدقه دهد و همه عمرش حج کند؛ ولی ولایت ولی خدا را نداند تا پیرو او گردد و همه کارش بر اساس راهنمایی او باشد؛ او را بر خدای عز و جل حق ثوابی نیست و از اهل ایمان نباشد».^۲

۱. ابراهیم: ۳۶.

۲. «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: نَظَرَ إِلَى النَّاسِ يَطُوفُونَ حَوْلَ الْكَعْبَةِ فَقَالَ هَكَذَا كَانُوا يَطُوفُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِنَّمَا أَمَرُوا أَنْ يَطُوفُوا بِهَا ثُمَّ يَنْفِرُوا إِلَيْنَا فَيُعَلِّمُونَا وَلَا يَتَّبِعُونَ وَلَا يَتَّبِعُونَ وَلَا يَتَّبِعُونَ وَلَا يَتَّبِعُونَ... ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ «فَأَجْعَلْ أُمَّدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْتَبِي إِلَيْهِمْ» است (کلینی، الکافی ج ۱، ص ۳۹۲).

۳. «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: بُيِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَالصَّوْمِ وَالْوَلَايَةِ قَالَ زُرَّارَةُ فَقُلْتُ وَ أَيْ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ فَقَالَ الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ وَالْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ... لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَامَ لَيْلَهُ وَ صَامَ نَهَارَهُ وَ تَصَدَّقَ بِمَجْمِيعِ مَالِهِ وَ

بنابراین، در جهادِ زمینه‌ساز، شناخت جایگاه امام و رهبر و نیز اهداف و منظومه فکری ایشان نقش اساسی دارد و بدون آن، رسیدن به هدف ممکن نیست. این شاخصه نیز در مکتب شهید سلیمانی مطرح است. شهید سلیمانی در بیانی خطاب به رزمندگان این عقیده خود را این گونه بیان می‌دارد:

«خودتان می‌دانید که بزرگ‌ترین اصل اسلام، ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ است. ما اگر نتوانیم از خدا اطاعت کنیم، یا مثلاً از فرماندهان اطاعت کنیم، مسلمان نیستیم. ما این مسئله برایمان جا افتاده این مسئله را قبول داریم.»^۱ ایشان همچنین می‌گوید: «من فقط سرباز ولایت هستم و تنها افتخارم خدمت به مردم است.»^۲ ایشان در جایی می‌گوید: «همین که لیاقت سربازی ولایت را دارم از خدا سپاسگزارم.»^۳

وی همین جمله را برای سنگ قبرش انتخاب کرد.

۲. مقاومت و پایداری

استقامت و پایداری به عنوانی یکی دیگر از شاخصه‌های جهاد زمینه‌ساز است. در آیاتی از قرآن کریم بر این مهم تأکید شده است: ﴿فَاسْتَقِمُّوا كَمَا أُمِرْتُمْ وَمَنْ تَابَ مَعَكُمْ﴾؛ پس همان‌گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن؛ و همچنین کسانی که با تو به سوی خدا آمده‌اند [باید استقامت کنند].» در آیه‌ای دیگر در مورد صبر در برابر اذیت دشمنان آمده است: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! [در برابر مشکلات و

→

حَجَّ جَمِيعَ دَهْرِهِ وَ لَمْ يَعْرِفْ وَ لَآئِيَةَ وَ لِيَ اللَّهُ فَيُؤَالِيهِ وَ يَكُونُ جَمِيعَ أَعْمَالِهِ بِدَلَالَتِهِ إِلَيْهِ مَا كَانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ جَلٌّ وَ عَزَّ حَقٌّ فِي ثَوَابِهِ وَ لَأَكَانَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ» (کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۸).

۱. لطف الله زادگان، عبور از مرز، ج ۱، ص ۴۵۶ (دیجیتالی نور).

۲. گروه نویسندگان، نشر شهید ابراهیم هادی، ۱۳۹۹، ص ۹۰.

۳. همان، ص ۸۵.

۴. هود: ۱۱۲.

۵. آل عمران: ۲۰۰.

هوس‌ها] استقامت کنید و در برابر دشمنان، پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از [مخالفت فرمان] خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید.» امام باقر علیه السلام در مورد این آیه شریفه فرمودند: بر انجام دادن واجبات صبر کنید و در مقابل دشمنانتان پایدار باشید و از امام منتظر علیه السلام دفاع کنید.^۱

در روایات، صبر و استقامت منتظران این گونه وصف شده است:

«طُوبَى لِلصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ طُوبَى لِلْمُتَّقِينَ عَلَى مَحَجَّتِهِمْ^۲؛ خوش به حال آن‌ها که در غیبت آن حضرت پایدارند؛ خوش به حال کسانی که در راه روشن خود ثابت قدم می‌مانند.» در حدیثی دیگر آمده است: «انتظارُ الفرجِ بالصبرِ عبادةٌ؛ انتظار فرج با شکیبایی، عبادت است».^۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم به اصحاب خود فرمودند:

«پس از شما، کسانی می‌آیند که بر هر یک از آنان اجر پنجاه نفر همچون شما را خواهند داد.» اصحاب گفتند: ما در غزوات بدر، احد و حنین با شما بودیم و آیاتی درباره ما نازل شد؛ پس چرا به آنان پنجاه برابر ما ثواب داده می‌شود؟ حضرت فرمودند: «آنان در وضعیتی دشوار خواهند بود که اگر شما در آن وضعیت باشید، تحمل و استقامت آنان را نخواهید داشت».^۴

در برخی روایات ویژگی یاران امام مهدی علیه السلام این گونه بیان شده است:

پرچم‌های سیاه از طرف مشرق ظاهر می‌شود و آن چنان با اهل فتنه می‌جنگد و مبارزه می‌کنند و آن‌ها را می‌کشند که تا آن موقع هیچ گروهی بدانسان ننگیده باشد و هیچ قومی را بدانسان نکشته باشند.^۵

۱. «إصبروا على أداء الفرائض و صابروا عدوكم و رابطوا إمامكم المنتظر عليه السلام» (نعمانی، الغيبة، ص ۱۹۹).

۲. خزاز رازی، کفایة الأثر فی النص على الأئمة الإثنی عشر، ص ۶۰.

۳. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۵.

۴. «سَيَأْتِي قَوْمٌ مِنْ بَعْدِكُمُ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَهُ أَجْرٌ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ خُنُّ كُنَّا مَعَكَ بِيَدْرٍ وَأُحُدٍ وَ حُنَيْنٍ وَ نَزَلَ فِينَا الْقُرْآنُ فَقَالَ إِنَّكُمْ لَوْ تَحَمَّلُوا لِمَا حُمِلُوا لَمْ تَصْبِرُوا صَبْرَهُمْ» (طوسی، الغيبة، ص ۴۵۶).

۵. «و عن ثوبان رضی الله عنه، قال: قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «...ثم تجيء الزايات السود من قبل المشرق فيقتلونهم قتالا لم يقتله قوم» (مقدسی شافعی، عقد الدرر، ص ۹۰).

این گونه روایات الگویی برای منتظران خواهد بود و شیعه منتظر از ویژگی‌هایی که برای یاران حضرت ذکر شده است. الگو می‌گیرند و در زمان غیبت در حدّ توان، خود را شبیه آنان می‌کنند. با توجه به این روایات، در عصر غیبت، مؤمنان خالص در برابر آزار و اذیت دشمن باید استقامت کنند تا به پیروزی‌های بزرگی برسند؛ زیرا چه بسا شکست‌هایی بر اثر عدم استقامت مؤمنان، به امت تحمیل می‌شود و امت از پیروزی باز می‌ماند.

در مکتب شهید سلیمانی شاخصه استقامت فراوان یافت می‌شود؛ از آغاز جنگ تحمیلی تا لحظه شهادت ایشان نمونه‌های فراوانی وجود دارند. یک نمونه این که پیروزی بر داعش را معلول پایداری و مقاومت مردم عراق و سوریه می‌داند و می‌فرماید:

«یقیناً پایداری دولت‌های عراق و سوریه و پایمردی ارتش‌ها و جوانان این دو کشور، خصوصاً حشدالشعبی مقدس و دیگر جوانان مسلمان سایر کشورها با حضور مقتدرانه و محوری حزب‌الله به رهبری سید پر افتخار آن، جناب سید حسن نصرالله ـ حفظه‌الله‌تعالی، نقش تعیین‌کننده‌ای در به شکست کشاندن این حادثه خطرناک داشتند».^۱

شهید سلیمانی در سخنرانی دیگر فرمود: «سپاه، مقاومت را هم کمی و هم کیفی توسعه داد و مقاومت را از جغرافیای دو هزار کیلومترمربعی در جنوب لبنان، به نیم میلیون کیلومترمربع توسعه داد. سپاه، مقاومت را در ابعاد کیفی، آن چنان تقویت کرد ... سپاه اتصال سرزمینی بین مقاومت ایجاد کرد؛ یعنی ایران را به عراق متصل کرد، عراق را به سوریه متصل کرد، سوریه را به لبنان متصل کرد».^۲

۱. نامه به مقام معظم رهبری؛

[https://soleimani.ir/%d9%86%d8%a7%d9%85%d9%87-](https://soleimani.ir/%d9%86%d8%a7%d9%85%d9%87-%d8%b3%d8%b1%d9%84%d8%b4%da%a9%d8%b1-%d9%82%d8%a7%d8%b3%d9%85-%d8%b3%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-%d8%a8%d9%87-%d8%b1%d9%87%d8%a8%d8%b1-%d8%a7%d9%86)

[https://soleimani.ir/%d9%84%d8%b4%da%a9%d8%b1-%d9%82%d8%a7%d8%b3%d9%85-](https://soleimani.ir/%d9%84%d8%b4%da%a9%d8%b1-%d9%82%d8%a7%d8%b3%d9%85-%d8%b3%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-%d8%a8%d9%87-%d8%b1%d9%87%d8%a8%d8%b1-%d8%a7%d9%86)

[https://soleimani.ir/%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-](https://soleimani.ir/%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-%d8%a8%d9%87-%d8%b1%d9%87%d8%a8%d8%b1-%d8%a7%d9%86)

[https://soleimani.ir/%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-](https://soleimani.ir/%d9%84%db%8c%d9%85%d8%a7%d9%86%db%8c-%d8%a8%d9%87-%d8%b1%d9%87%d8%a8%d8%b1-%d8%a7%d9%86)

۲. سخنرانی سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی در جمع فرماندهان سپاه در مهر ۱۳۹۸؛

[https://soleimani.ir/%d8%b9%d9%85%d9%84-%d9%85%d9%82%d8%af%d8%b3%d8%8c-](https://soleimani.ir/%d8%b9%d9%85%d9%84-%d9%85%d9%82%d8%af%d8%b3%d8%8c-%d9%82%db%8c%d8%a7%d9%85-%d9%be%db%8c%d9%88%d8%b3%d8%aa%d9%87%d8%8c-%d8%af%d8%b3%d8%8c)

[https://soleimani.ir/%d8%b9%d9%85%d9%84-%d9%85%d9%82%d8%af%d8%b3%d8%8c-](https://soleimani.ir/%d8%b9%d9%85%d9%84-%d9%85%d9%82%d8%af%d8%b3%d8%8c-%d9%82%db%8c%d8%a7%d9%85-%d9%be%db%8c%d9%88%d8%b3%d8%aa%d9%87%d8%8c-%d8%af%d8%b3%d8%8c)

۳. هجرت

در قرآن کریم ایمان را همراه هجرت و جهاد از وصف مؤمنان حقیقی می‌داند: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾؛ آن‌ها که ایمان آوردند، و هجرت کردند، و با اموال و جان‌هایشان در راه خدا جهاد کردند، مقامشان نزد خدا برتر است؛ و آن‌ها پیروز و رستگارند».

هجرت پیامبر ﷺ از مکه به مدینه، هجرت امیرالمؤمنین ﷺ از مدینه به کوفه، هجرت امام حسین ﷺ از مکه به کربلا و هجرت امام رضا ﷺ از مدینه به طوس آثار و برکات بی شماری داشت.^۱ در روایتی که امام سجاد ﷺ در آن ویژگی‌های مردم عصر غیبت را بیان می‌کند، از جمله امتیازهای مردم زمان غیبت را تلاش برای تبلیغ دین معرفی کرده است. آن حضرت در وصف منتظران به ابو خالد می‌فرماید: «... أُولَئِكَ الْمُخْلِصُونَ حَقًّا وَ شِيعَتُنَا صِدْقًا وَ الدُّعَاةُ إِلَى دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سِرًّا وَ جَهْرًا»؛ آنان مخلصان حقیقی و شیعیان راستین ما و داعیان به دین خدای تعالی در نهان و آشکارند.» تبلیغ دین می‌تواند مصداقی از مصادیق زمینه‌سازی به شمار آید؛ زیرا دعوت به دین، به معنای ایجاد معرفت در مردم و عمل به همه ابعاد معرفتی و اخلاقی و سیاسی و اجتماعی دین است. آمادگی و زمینه‌سازی نیز غیر از این نیست و تبلیغ دین و زمینه‌سازی، لازم و ملزوم یکدیگرند.^۲ این ویژگی در مکتب شهید سلیمانی دیده می‌شود که در دفاع مقدس، بعد در سوریه و عراق و کشورهای دیگر در حال مبارزه با دشمن بود تا این‌که در کشور عراق به دست دشمن شقی به شهادت رسید.

....→

%d8%b1%d8%a7%d9%87%da%af%d8%b4%d8%a7%db%8c%db%8c-%d8%af%d8%b1-
%d8%aa%d8%a7%d8%b1

۱. توبه: ۲۱،

۲. محمودی حسن، در مسیر ظهور توقف ممنوع، ص ۶۱ (با کمی تصرف).

۳. صدوق، کمال الدین، ج ۱، ص ۳۲۰.

۴. ر.ک: ملکی راد، محدود، مهدویت و سبک زندگی، ص ۲۲۵.

نتیجه‌گیری

با کنکاش در روایات مهدوی ایثار و جهادِ زمینه‌ساز ظهور، شاخصه‌هایی دارد. ایثار مال، از خودگذشتگی و بذل جان، مقدم داشتن خواسته‌های ولی، مطیع محض ولایت بودن، مقاومت و هجرت؛ از جمله شاخصه‌های فرهنگ انتظار است که در مکتب شهید نیز دیده می‌شود. لذا نوشتار حاضر با روش توصیفی - تحلیلی، شاخصه‌های ایثار و جهادِ زمینه‌ساز در فرهنگ انتظار و مکتب شهید سلیمانی را به رشته تحریر در آورد.

منابع

-قرآن کریم.

۱. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغة لابن ابی الحدید، مكتبة آية الله المرعشي النجفی، چاپ اول، قم، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن اثیر جزری، مبارک بن محمد، النهاية فی غریب الحدیث و الأثر، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، چاپ چهارم، قم، ۱۳۶۷.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، کمال الدین و تمام النعمة، دار الکتب الإسلامية، چاپ دوم، تهران، ۱۳۵۹.
۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول ﷺ، جامعه مدرسین، چاپ دوم، قم، ۱۴۰۴ق.
۵. ابن طاووس، علی بن موسی، اللهوف علی قتلی الطفوف، چاپ اول، تهران، ۱۳۴۸.
۶. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، دار المرتضویة، چاپ اول، نجف اشرف، ۱۳۵۶.
۷. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمة فی معرفة الأئمة، الشریف الرضی، چاپ اول، قم، ۱۴۲۱ق.
۸. اسحاقی، سید حسین، مؤلفه های مدیریت جهادی، نشر هاجر، چاپ اول، قم، ۱۳۹۳.
۹. اکبری مزدآبادی، علی، حاج قاسم - جستاری در خاطرات حاج قاسم، یا زهرای علیها السلام، چاپ ششم، تهران، ۱۳۹۴.
۱۰. انصاری، مهدی؛ یزدان فام، محمود، جنگ محدود ایران و آمریکا در خلیج فارس، مرکز اسناد دفاع مقدس، تهران، ۱۳۸۷.
۱۱. آصفی، محمد مهدی، انتظار پویا، بنیاد فرهنگی امام مهدی موعود علیه السلام، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۴.
۱۲. آیتی، نصرت الله، زمینه سازی ظهور؛ چیستی و چرایی، فصلنامه مشرق موعود، شماره ۱۹، سال ۱۳۸۶.
۱۳. حیدر جانعلی زاده چوبدستی، چالش های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، نشریه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۱۴، بهار ۱۳۸۸.
۱۴. خامنه ای، علی، بیانات، بی نا، بی جا، بی تا.

۱۵. —، روشنائی علم، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۹۶.
۱۶. —، بیانات، (نرم افزار حدیث ولایت - نور).
۱۷. —، جاودانه تاریخ، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۹۸.
۱۸. —، روشنائی آینده، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۹۷.
۱۹. —، مرگ تاجران، انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۷.
۲۰. راغب أصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، دار القلم - الدار الشامیة، چاپ اول، بیروت - دمشق، ۱۴۱۲ ق.
۲۱. زهرا رضائیان، نگاه‌های به ویژگی‌های سردار مکتب‌ساز حاج قاسم سلیمانی، نشریه ره توشه، شماره ۳۸، بهار ۱۳۹۹.
۲۲. سلیمیان، مردم و زمینه‌سازی ظهور، مرکز تخصصی مهدویت، چاپ دوم، قم، ۱۳۹۴.
۲۳. شامی، یوسف بن حاتم، الدر النظیم فی مناقب الأئمة اللہامیم، جامعہ مدرسین، چاپ اول، قم، ۱۴۲۰ ق.
۲۴. شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغة، محقق الصبحی صالح، هجرت، چاپ اول، قم، ۱۴۱۴ ق.
۲۵. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، مؤسسة آل البيت (علیهم‌السلام)، چاپ اول، قم، ۱۴۰۹ ق.
۲۶. طریحی، فخر الدین بن محمد، مجمع البحرین، مرتضوی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۵.
۲۷. طوسی، محمد بن الحسن، الأمالی، دار الثقافة، چاپ اول، قم، ۱۴۱۴ ق.
۲۸. قمی، عباس، کلیات مفاتیح الجنان، اسوه، چاپ اول، قم، بی تا.
۲۹. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، دار الكتاب، چاپ سوم، قم، ۱۴۰۴ ق.
۳۰. کریمخانی، احمد، اسرار سلیمانی، (نویسندگان - مجموعه مقالات)، خط مقدم، قم، ایران، ۱۳۹۹.
۳۱. کشی، محمد بن عمر، اختیار معرفة الرجال، مؤسسه نشر دانشگاه مشهد، چاپ اول، مشهد، ۱۴۰۹ ق.
۳۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دار الکتب الإسلامیة، ایران، چاپ چهارم، تهران، ۱۴۰۷ ق.
۳۳. گروه نویسندگان، مالک زمان، نشر شهید ابراهیم هادی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۹۹.
۳۴. لطف الله زادگان، علیرضا، عبور از مرز، مرکز اسناد دفاع مقدس، تهران، ۱۳۸۷.

۳۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، دار إحياء التراث العربی، چاپ، دوم، بیروت، ۱۴۰۳ ق.

۳۶. محمودی، حسن، در مسیر ظهور توقف ممنوع، کتاب جمکران، چاپ سوم، قم، ۱۴۰۱.

۳۷. مفید، محمد بن محمد (شیخ مفید)، رسائل فی الغیبة، نشرالموتمر العالمی، چاپ اول، قم، ۱۴۱۳ ق.

۳۸. —، الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، کنگره شیخ مفید، چاپ اول، قم، ۱۴۱۳ ق.

۳۹. مقدسی شافعی سلمی، یوسف بن یحیی، عقد الدرر فی أخبار المنتظر علیه السلام، مسجد مقدس جمکران، چاپ سوم، قم، ۱۴۲۸ ق.

۴۰. ملایی، حسن، سبک زندگی منتظرانه، قم، مرکز تخصصی مهدویت، قم، ۱۳۹۵.

۴۱. ملکی راد، محمود، مهدویت و سبک زندگی، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، چاپ اول، ۱۴۰۰.

۴۲. مؤسسه تحقیقاتی و تعلیماتی امام صادق علیه السلام، ماهنامه درس‌های از مکتب اسلام، شماره ۷۰۷، قم، ۱۳۹۹.

۴۳. موسوی، سید محمد، مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در دفاع از حریم اهل بیت، نشریه مطالعات بیداری اسلامی، شماره ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۹۸.

۴۴. مؤلفان، موسسه آینده روشن، مجموعه آثار چهارمین همایش بین‌المللی دکتترین مهدویت، آینده روشن، قم، ۱۳۸۸.

۴۵. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، دار إحياء التراث العربی، چاپ هفتم، بیروت ۱۴۰۴ ق.

۴۶. نعمانی، محمد بن ابراهیم، الغیبة، مكتبة الصدوق، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۷ ق.